

تصویری از منابع حاصل از صادرات نفت
پس از انقلاب اسلامی

نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه

شماره مسلسل: ۲۳۰۱۰۹۲۳

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰/۵/۸

مقدمه

به دنبال ادعای برخی از افراد که گفته بودند که نیمی از ارز حاصل از صادرات نفت خام از زمان داریسی (شروع استخراج) تا پایان سال ۱۳۸۹، در اختیار دولت فعلی بوده است، با درخواست یکی از نمایندگان موضوع بررسی شده و نتایج زیر حاصل گشته است:

۱. یکی از منابع اصلی تأمین هزینه‌های جاری و عمرانی کشور در طی چهار دهه اخیر صادرات نفت خام بوده است. جدول ۱ منابع حاصل از صادرات نفت خام را پس از انقلاب اسلامی نشان می‌دهد. برای آنکه ارقام سنوات و دوره‌های مختلف قابل مقایسه باشد باید ارزش این منابع را بر حسب ارزش ثابت دلار طی این دوره را به دست آورد. به این منظور با استفاده از روش‌های آماری نسبتی به دست آمده است که نشان می‌دهد ارزش هر دلار در سال‌های قبل از سال ۲۰۱۰ چند برابر ارزش هر دلار در سال ۲۰۱۰ بوده است.^۱

۲. بر مبنای ارزش دلار در سال ۲۰۱۰، منابع ارزی حاصل از صادرات نفت خام طی سال‌های ۱۳۵۹ تا ۱۳۸۹ در مجموع بالغ بر ۹۷۰ میلیارد دلار بوده است. بر حسب دوران دولت‌های مختلفی که زمام امور کشور را در دست داشته‌اند، در طول ۳۱ سال گذشته هر کدام از دولت‌ها به ترتیب ۲۵/۱، ۱۷/۹۷، ۱۹/۵۳ و ۳۷/۴ درصد (در ۶ سال اخیر) کل منابع ارزی حاصل از نفت را در اختیار داشته‌اند (میانگین سالیانه منابع حاصل از نفت که در طی این دوره‌ها در اختیار هر دولت بوده است به ترتیب عبارت است از ۲۷، ۲۲، ۲۴ و ۶۰ میلیارد دلار - ستون ۱۱ جدول ۱).

۳. جمعیت کشور نیز در طی سال‌های مزبور از ۳۹/۳ میلیون نفر به ۷۴/۷ میلیون نفر رسیده است. سرانه ارزش ثابت منابع حاصل از صادرات نفت خام در ستون ۹ جدول ۱ (و میانگین آن در ستون ۱۳) محاسبه شده است. بر این مبنا به طور متوسط در هر یک از دوران فوق سهم هر ایرانی از منابع حاصل از نفت به ترتیب ۶۰۸، ۳۸۴، ۳۶۴ و ۸۴۰ دلار می‌باشد.

۴. لازم به ذکر است ارقام مزبور نشان می‌دهد که قضاوت مذکور در مقدمه بر فرض صحت مربوط به ارقام اسمی است که از نظر قضاوت علمی غیرقابل اتکاست و وقتی ارقام واقعی می‌شود نتایج تفاوت می‌کند. در عین حال حتی ارقام واقعی شده نیز به تنهایی برای قضاوت پیرامون عملکرد دولت‌ها کافی نیست. برای تحلیل عملکرد دولت‌ها لازم است مشخص شود در هر یک از دوره‌ها این منابع صرف انجام چه اموری و اقداماتی شده است، چه میزان سرمایه‌گذاری شده است، هر دولت چه میزان بدهی به بار آورده است و... افزودن بر این نباید از برخی از شرایط خاص کشور از جمله دوران جنگ تحمیلی غافل بود.

۱. به منظور محاسبه قیمت نفت سبک ایران تعدیل شده بر اساس ارزش دلار سال ۲۰۱۰ میلادی، ابتدا سری زمانی شاخص قیمت مصرف‌کننده آمریکا را بر شاخص قیمت مصرف‌کننده آمریکا در سال ۲۰۱۰ تقسیم کرده و نسبتی به دست می‌آوریم که نشان می‌دهد ارزش هر دلار در سال‌های قبل از سال ۲۰۱۰ چند برابر ارزش هر دلار در سال ۲۰۱۰ بوده است. سپس قیمت نفت سبک ایران بر حسب دلار را در نسبت مذکور ضرب می‌کنیم. بدین ترتیب قیمت نفت سبک ایران تعدیل شده به دست می‌آید. با ضرب صادرات نفت خام در قیمت فوق، صادرات نفت خام تعدیل شده به دست می‌آید. در اینجا فقط بر جنبه ارزی این منابع تأکید شده است. تورم داخلی و نرخ ارز طی این سال‌ها بر معادل ارزش ریالی اثر داشته‌اند و قدرت خرید داخلی این منابع را تحت تأثیر قرار داده‌اند.

جدول ۱. ارزش ثابت منابع حاصل از صادرات نفت ۱۳۵۹-۱۳۸۹

سال میلادی (۱)	سال شمسی (۲)	شاخص قیمت مصرف‌کننده آمریکا US-CPI (۳)	قیمت نفت سبک ایران (۴)	قیمت نفت سبک ایران تعدیل‌شده (۲۰۱۰=۱۰۰) (۵)	صادرات نفت خام (هزار بشکه در روز) (۶)	صادرات نفت خام (میلیون دلار تعدیل شده) (۷)	جمعیت کشور (هزار نفر) (۸)	صادرات نفت خام (دلار تعدیل شده - سرانه) (۹)	دوره زمانی (۱۰)	صادرات نفت خام (میلیون دلار تعدیل شده - متوسط سالانه) (۱۱)	صادرات نفت خام (میلیون دلار تعدیل شده - جمع کل دوره) (۱۲)	میانگین سرانه (۱۳)
۱۹۸۰	۱۳۵۹	۸۲/۴	۳۵/۲۲	۹۳/۲	۷۷۰	۳۶,۱۸۸	۳۹,۲۹۱	۶۶۷	۱۳۵۹-۱۳۶۷	۲۷,۰۸۷	۲۴۳,۷۸۴	۶۰۸
۱۹۸۱	۱۳۶۰	۹۰/۹	۳۳/۱۸	۷۹/۶	۷۹۱	۲۲,۹۷۴	۴۰,۸۳۶	۵۶۳				
۱۹۸۲	۱۳۶۱	۹۶/۵	۳۰/۳۲	۶۸/۵	۱۶۸۶	۴۲,۴۵۱	۴۲,۴۲۰	۹۹۴				
۱۹۸۳	۱۳۶۲	۹۹/۶	۲۸/۱۵	۶۱/۶	۲۰۴۵	۴۵,۹۹۰	۴۴,۰۷۷	۱۰۴۳				
۱۹۸۴	۱۳۶۳	۱۰۲/۹	۲۶/۸۱	۵۶/۳	۱۶۰۷	۳۲,۹۹۵	۴۵,۷۹۸	۷۲۰				
۱۹۸۵	۱۳۶۴	۱۰۷/۶	۲۶/۰۳	۵۲/۷	۱۴۶۰	۲۸,۱۰۴	۴۷,۵۸۷	۵۹۱				
۱۹۸۶	۱۳۶۵	۱۰۹/۶	۱۳/۵	۲۶/۹	۱۲۵۰	۱۲,۲۵۱	۴۹,۴۴۵	۲۴۸				
۱۹۸۷	۱۳۶۶	۱۱۳/۶	۱۷/۰۳	۳۲/۷	۱۵۴۶	۱۸,۴۴۱	۵۰,۶۶۲	۳۶۴				
۱۹۸۸	۱۳۶۷	۱۱۸/۳	۱۳/۲۶	۲۴/۴	۱۶۴۷	۱۴,۶۸۹	۵۱,۹۰۹	۲۸۳				
۱۹۸۹	۱۳۶۸	۱۲۴	۱۶/۰۴	۲۸/۲	۱۸۲۳	۱۸,۷۶۴	۵۳,۱۸۷	۳۵۳	۱۳۶۷-۱۳۷۵	۲۱,۸۱۰	۱۷۴,۴۷۹	۳۸۴
۱۹۹۰	۱۳۶۹	۱۳۰/۷	۲۰/۶۴	۳۴/۴	۲۲۲۴	۲۷,۹۴۶	۵۴,۴۹۶	۵۱۳				
۱۹۹۱	۱۳۷۰	۱۳۶/۲	۱۷/۳۴	۲۷/۸	۲۴۶۰	۲۴,۹۲۰	۵۵,۸۳۷	۴۴۶				
۱۹۹۲	۱۳۷۱	۱۴۰/۳	۱۷/۷۷	۲۷/۶	۲۳۹۷	۲۴,۱۵۷	۵۶,۶۵۶	۴۲۶				
۱۹۹۳	۱۳۷۲	۱۴۴/۵	۱۵/۰۶	۲۲/۷	۲۱۸۴	۱۸,۱۱۲	۵۷,۴۸۸	۳۱۵				
۱۹۹۴	۱۳۷۳	۱۴۸/۲	۱۴/۸۴	۲۱/۸	۲۲۲۰	۱۷,۶۸۸	۵۸,۳۳۱	۳۰۳				
۱۹۹۵	۱۳۷۴	۱۵۲/۴	۱۶/۱۷	۲۳/۱	۲۲۹۰	۱۹,۳۳۳	۵۹,۱۸۷	۳۲۷				
۱۹۹۶	۱۳۷۵	۱۵۶/۹	۱۹/۰۳	۲۶/۴	۲۴۴۱	۲۳,۵۵۸	۶۰,۰۵۵	۳۹۲				
۱۹۹۷	۱۳۷۶	۱۶۰/۵	۱۸/۲۴	۲۴/۸	۲۳۴۲	۲۱,۱۷۸	۶۱,۰۷۰	۳۴۷	۱۳۷۵-۱۳۸۳	۲۳,۶۸۴	۱۸۹,۴۷۱	۳۶۴
۱۹۹۸	۱۳۷۷	۱۶۳	۱۱/۹۷	۱۶/۰	۲۳۰۰	۱۳,۴۴۰	۶۲,۱۰۳	۲۱۶				
۱۹۹۹	۱۳۷۸	۱۶۶/۶	۱۷/۲۵	۲۲/۶	۲۰۷۹	۱۷,۱۲۸	۶۳,۱۵۲	۲۷۱				
۲۰۰۰	۱۳۷۹	۱۷۲/۲	۲۶/۷۵	۲۳/۹	۲۳۴۵	۲۸,۹۸۶	۶۴,۲۱۹	۴۵۱				
۲۰۰۱	۱۳۸۰	۱۷۷/۱	۲۲/۹	۲۸/۲	۲۲۰۸	۲۲,۷۱۸	۶۵,۳۰۱	۳۴۸				
۲۰۰۲	۱۳۸۱	۱۷۹/۹	۲۳/۵۲	۲۸/۵	۲۰۲۱	۲۱,۰۲۴	۶۶,۳۰۰	۳۱۷				
۲۰۰۳	۱۳۸۲	۱۸۴	۲۶/۸۹	۳۱/۹	۲۳۹۶	۲۷,۸۶۲	۶۷,۲۱۵	۴۱۴				
۲۰۰۴	۱۳۸۳	۱۸۸/۹	۳۴/۶	۳۹/۹	۲۵۴۸	۳۷,۱۳۶	۶۸,۳۴۵	۵۴۳				
۲۰۰۵	۱۳۸۴	۱۹۵/۳	۵۰/۶۶	۵۶/۵	۲۶۰۲	۵۳,۷۰۶	۶۹,۳۹۰	۷۷۴	۱۳۸۳-۱۳۸۹ (شش سال)	۶۰,۵۱۳	۳۶۳,۰۷۸	۸۴۰
۲۰۰۶	۱۳۸۵	۲۰۱/۶	۶۱/۰۷	۶۶/۰	۲۴۳۳	۵۸,۶۴۵	۷۰,۴۹۶	۸۳۲				
۲۰۰۷	۱۳۸۶	۲۰۷/۳	۶۹/۳	۷۲/۹	۲۴۸۰/۵	۶۵,۹۸۲	۷۱,۵۳۲	۹۲۲				
۲۰۰۸	۱۳۸۷	۲۱۵/۳	۹۴/۶۶	۹۵/۸	۲۰۵۶	۷۱,۹۲۷	۷۲,۵۸۴	۹۹۱				
۲۰۰۹	۱۳۸۸	۲۱۴/۵	۶۱/۲۵	۶۲/۲	۲۲۰۲	۵۰,۰۳۲	۷۳,۶۵۱	۶۷۹				
۲۰۱۰	۱۳۸۹	۲۱۸	۷۶	۷۶	۲۲۶۳/۴	۶۲,۷۸۷	۷۴,۷۳۳	۸۴۰				
جمع											۹۷۰,۸۱۲	